

HOE STAAT HET MET HET ONDERWIJS ENGELS IN VLAANDEREN?

Lessen uit de European Survey on Language Competences

KATRIJN DENIES, LIESBET HEYVAERT & RIANNE JANSSEN

In het voorjaar van 2011 maakten meer dan 1750 leerlingen in het vierde leerjaar van het Vlaamse secundair onderwijs toetsen voor Engelse lees-, luister- en schrijfvaardigheid. Daarmee namen ze deel aan de European Survey on Language Competences (ESLC). ESLC moest onder meer nagaan in welke mate schoolgaande jongeren vooruitgang boeken in de richting van de Europese doelstelling dat elke burger minstens twee vreemde talen beheerst. In een eerder nummer van *Levende Talen Magazine* presenteerden Erna Gille en Joke Kordes (2013) enkele ESLC-resultaten voor Nederland. In dit artikel nemen we de Vlaamse resultaten voor het Engels onder de loep (zie ook Declercq, Denies, & Janssen, 2012; Denies et al., 2013).

Onderzoekskennmerken

Er namen bij benadering 53.000 leerlingen deel aan ESLC, verdeeld over veertien landen: België (de drie taalgemeenschappen apart), Bulgarije, Engeland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Kroatië, Malta, Nederland, Polen, Portugal, Slovenië, Spanje en Zweden. Elk land koos uit een lijst van vijf talen (Duits, Engels, Frans, Italiaans en Spaans) de twee talen die het vaakst onderwijst als vreemde taal. Het Engels maakte overal – behalve in Engeland – deel uit van die set.

De ESLC-data voor het Engels lenen zich om verschillende redenen goed tot een internationale vergelijking. Zo waren de taaltoetsen identiek voor alle landen. Meer informatie over deze toetsen is te vinden in de brochure 'Vlaamse Vreemdetalenkennis in Europees Perspectief' (Declercq, Denies, & Janssen, 2012). Ook was de typische leeftijd van de leerlingen die in elk land deelnamen grotendeels gelijk: op Bulgarije na – waar zestienjarigen deelnamen – waren alle normaal gevorderde leerlingen veertien of vijftien jaar. Bovendien werd er gewerkt met een representatieve doorsnede van de doelgroep. Het toeval identificeerde de deelnemers en bij de analyses werden kleine ongelijkheden gecorrigeerd door gewichten toe te kennen aan de leerlingen. Dat levert voor elk land een goed beeld op van alle leerlingen die in aanmerking kwamen om deel te nemen aan het onderzoek.

Een ietwat complexe factor is echter dat er enkel leerlingen mochten deelnemen die al minstens één volledig

jaar lessen Engels volgden op school. In verschillende landen of taalgemeenschappen – waaronder Vlaanderen – is het Engels een verplicht vak voor bijna alle leerlingen. Voor Vlaanderen schetst ESLC dus een goed beeld van zowat alle jongeren in het vierde jaar secundair onderwijs. In sommige andere landen is het Engels voor veel leerlingen een keuzevak. In die landen krijgen we enkel informatie over leerlingen die er al minimaal een jaar lang bewust voor kozen om Engelse lessen te volgen. Dit verschil in doelpubliek moeten we zeker meenemen wanneer we landen met elkaar vergelijken. Ook had het Engels in zowat alle landen de rol van de vreemde taal die het vaakst aangeleerd wordt, behalve in de Vlaamse en de Duitse taalgemeenschappen van België. Daar is het Engels pas de 'tweede vreemde taal', na het Frans.

Resultaten van de toetsen

Uit de gemiddelde prestaties per land blijkt dat de Engelse lees- en luistervaardigheid nergens beduidend beter is dan in Vlaanderen. Vlaanderen staat voor deze vaardigheden op een gedeelde eerste plaats met Zweden en Malta. Alle andere landen behalen significant lagere gemiddelde scores. Voor schrijven deden enkel de Maltese jongeren het beter dan de Vlaamse. De Vlaamse schrijfscores verschillen niet beduidend van die van Zweden en Estland. Dat is een knap resultaat, zeker gezien de dominante rol van het Frans in het Vlaamse onderwijs en het feit dat in Vlaanderen zowat alle leerlingen – niet enkel leerlingen die bewust kozen voor lessen Engels – uitgeloot konden worden om deel te nemen aan de toetsen. Nederland deed het overigens ook goed. Het laat, afhankelijk van de vaardigheid, slechts drie of vier landen voorgaan.

Rangschikkingen als deze leveren echter niet veel informatie op over wat de leerlingen precies kunnen. Het is wellicht interessanter om de resultaten te koppelen aan een concrete omschrijving. Dat kan aan de hand van het Europees Referentiekader (ERK). De ESLC-toetsen werden ontwikkeld met dat ERK als houvast. Doordat een internationaal team van experts nadien vastlegde welke scores minimaal nodig zijn om taalvaardigheid op een bepaald ERK-niveau te bewijzen, kunnen de scores ook uitgedrukt worden in ERK-niveaus.

Tabel 1 geeft weer welk aandeel van de leerlingen scores haalde die overeenstemmen met het ERK-niveau

De European Survey on Language Competences leverde goed nieuws op over de Engelse taalbeheersing van jongeren in Vlaanderen. In een vergelijking met veertien landen scoort de gemiddelde vijftienjarige in Vlaanderen in de top drie. Toch is er nog ruimte voor verbetering in de lespraktijk.

VREEMDE TALEN IN HET VLAAMSE CURRICULUM

In het Vlaamse onderwijs heeft het Frans de status van 'eerste' vreemde taal. De leerlingen leren er verplicht Frans vanaf het vijfde leerjaar van het lager onderwijs, dus doorgaans vanaf tien jaar. Scholen die dat willen, mogen al vanaf het derde leerjaar lessen Frans aanbieden, of vanaf het eerste leerjaar als ze gevestigd zijn in Brussel of in een taalgrensgemeente. Vlaamse scholen kunnen zelf bepalen hoeveel lestijd ze aan elk vak besteden. Meestal plannen lagere scholen twee tot drie wekelijkse lessen Frans in om ervoor te zorgen dat hun leerlingen de eindtermen beheersen. Eindtermen hebben het statuut van leerdoelen waarvan scholen moeten kunnen aantonen dat ze er alles aan doen om deze te bereiken met hun leerlingen. Er zijn echter geen verplichte centrale examens die de prestaties van leerlingen en scholen evalueren. De Vlaamse eindtermen voor het Frans zijn niet officieel gekoppeld aan het ERK, maar een wetenschappelijke analyse in opdracht van de overheid gaf aan dat die voor het lager onderwijs grotendeels overeenstemmen met niveau A1.

In de eerste graad secundair onderwijs (de eerste twee jaar voortgezet onderwijs) krijgen leerlingen in de B-stroom, die al op twaalfjarige leeftijd kozen voor een beroepsopleiding, pas sinds 1 september 2010 verplicht lessen Frans. Ze hoeven echter geen verplichte eindtermen te behalen. Hun ontwikkelingsdoelen blijven overeenstemmen met ERK-niveau A1. De veel grotere groep leerlingen in de A-stroom krijgt ook verplicht lessen Frans, maar voor hen zijn er wel eindtermen. Ook komt er voor hen een verplicht vak Engels bij. Vaak gaan er minder lestijden naar het Engels (meestal 2 lessen per week) dan naar het Frans (meestal 4 of 5 lessen per week), maar de eindtermen voor beide vakken zijn toch dezelfde: op het einde van de eerste graad A-stroom moeten de leerlingen zowel voor Engels als voor Frans een niveau halen dat globaal overeenstemt met het ERK-niveau A2.

In de tweede en derde graad van het algemeen, kunst- of technisch secundair onderwijs variëren de lestijden nog meer tussen scholen en studierichtingen. De eindtermen Frans en Engels komen er afhankelijk van de studierichting grotendeels overeen met ERK-niveau A2 of B1. In het secundair beroeps-onderwijs moet pas sinds 1 september 2012 Frans óf Engels aangeboden worden. Er horen verplichte eindtermen bij die overeenstemmen met ERK-niveau A1, maar als de leerlingen nog een extra, 'zevende' jaar volgen om een eindkwalificatie te verkrijgen, moeten ze eindtermen behalen die globaal het meest weg hebben van ERK-niveau A2.

Als leerlingen een studierichting kiezen waarin een derde vreemde taal aan bod komt, is dat doorgaans het Duits vanaf de tweede graad secundair onderwijs.

Sinds 1 september 2014 zet het beleid meer in op talen. Zo mogen Vlaamse scholen taalinitiaties Frans, Engels of Duits aanbieden vanaf de eerste kleuterklas, wanneer de kinderen 2½ jaar zijn. Ze moeten dan wel verplicht beginnen met Frans. Bovendien is het secundaire scholen sinds kort toegestaan om tot 20 procent van de niet-taalklassen aan te bieden in het Frans, Engels of Duits. Voordien was CLIL niet toegestaan in Vlaanderen.

A1, A2 of B1. Er is ook een categorie 'pre-A1' voor leerlingen die te laag scoorden om het A1-niveau te behalen. Categorie 'B2 of +' is er voor leerlingen die minimaal het B2-niveau haalden. Doordat er geen toetsvragen waren die peilden naar taalvaardigheid op de C-niveaus van het ERK, weten we voor deze leerlingen niet zeker of ze echt op het niveau B2 ingeschaald moeten worden, of misschien eerder op niveau C1 of zelfs C2.

De cijfers in tabel 1 schetsen nog steeds een positief beeld. Meer dan zeven op de tien leerlingen in Vlaanderen behalen voor luisteren minimaal het B2-niveau en slechts één procent van de leerlingen behaalt niveau A1 nog niet. De Vlaamse leerlingen tonen zich ook erg leesvaardig in het Engels. Ruim zes op de tien leerlingen kunnen vlot lezen op niveau B2 en ook voor deze vaardigheid is er maar een erg kleine minderheid van de leerlingen die het niveau A1 nog niet haalt. Schrijven in het Engels lijkt daarentegen moeilijker. Ruim de helft van de leerlingen presteert op schrijfniveau B1. De grens van B2 wordt voor schrijven nog maar door 16 procent van de leerlingen overschreden. Met slechts zeven op de honderd leerlingen die nog niet op niveau A2 presteren, zijn de resultaten voor schrijven echter geenszins teleurstellend.

Verdere resultaten

Moeten we uit deze mooie resultaten besluiten dat de leraren Engels in Vlaanderen bijzonder effectief zijn? Deels wel. Uit onze verdere analyses blijkt dat meerdere leraren en scholen kenmerken vertonen die positief samenhangen met de prestaties van hun leerlingen. Ze dragen er met andere woorden actief toe bij dat hun leerlingen het beter doen. Een deel van het leerproces Engels lijkt echter ook buiten de klas plaats te vinden. In wat volgt selecteren we enkele opvallende conclusies uit ESLC die de situatie voor het Engels in Vlaanderen kunnen schetsen.

Positie van het Engels

Vlaamse leerlingen zijn opvallend enthousiast over de Engelse taal. De lessen Engels vinden ze bovendien veel leuker en vaak ook nuttiger dan hun andere lessen op school. Er is sprake van een erg frequent contact met het Engels via de media, veel vaker dan met het Frans. Het Frans is dan wel de 'eerste vreemde taal' in het Vlaamse onderwijs, maar het Engels lijkt die voornaamste rol over te nemen in de leefwereld van de leerlingen. Zo luisteren de Vlaamse leerlingen ongeveer even vaak naar Engelstalige muziek, surfen ze ongeveer even vaak naar Engelstalige websites en kijken ze ongeveer even vaak naar Engelstalige tv-programma's als de Nederlandse leerlingen. Toch vinden de meeste Vlaamse leerlingen het goed dat het Frans, en niet

NIVEAU	LEZEN	LUISTEREN	SCHRIJVEN	DESCRIPTOR
Pre-A1	1,7 (3,7)	1,0 (2,5)	0,2 (0,4)	Bevindt zich nog niet op niveau A1, maar dit wil niet zeggen dat de leerling nog helemaal niets kan uitdrukken of begrijpen.
A1	9,7 (20,8)	5,5 (10,5)	6,3 (9,5)	Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen, gericht op de bevrediging van concrete behoeften, begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, wie hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.
A2	8,7 (15,3)	6,4 (10,0)	21,1 (30,0)	Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van directe behoeften beschrijven.
B1	16,7 (22,5)	15,1 (17,7)	56,0 (48,3)	Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens reizen in gebieden waar de taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.
B2 of +	63,2 (37,7)	72,0 (59,3)	16,4 (11,7)	Kan minimaal de hoofdgedachte van een ingewikkelde tekst begrijpen, zowel over concrete als over abstracte onderwerpen, met inbegrip van technische besprekingen in het eigen vakgebied. Kan zo vloeiend en spontaan reageren dat een normale uitwisseling met moedertaalsprekers mogelijk is zonder dat dit voor een van de partijen inspanning met zich meebrengt. Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over een breed scala van onderwerpen; kan een standpunt over een actuele kwestie uiteenzetten en daarbij ingaan op de voor- en nadelen van diverse opties.

Tabel 1. Verdeling van de Vlaamse vierdejaarsleerlingen over de ERK-niveaus voor lezen, luisteren en schrijven Engels (in procenten). De cijfers voor Nederland zijn ter referentie toegevoegd tussen haakjes. De descriptoren in deze tabel zijn overgenomen uit de vertaling van het ERK door de Nederlandse Taalunie.

het Engels, hun eerst aangeleerd wordt. Ze vinden immers ook dat ze als Belg goed moeten zijn in Frans.

Schrijf- en grammaticaonderwijs
Vlaamse leraren Engels besteden in hun lessen opvallend weinig aandacht aan schrijfonderwijs. Enkel in Polen staat dit nog minder centraal. Dit staat in groot contrast met Nederland, waar de leraren Engels ongeveer evenveel aandacht besteden aan het schrijfonderwijs als gemiddeld aan de andere vaardigheden en kennisdomeinen. Of dat een aandachtspunt is voor Vlaanderen valt te betwijfelen: de Vlaamse resultaten voor schrijfvaardigheid zijn minder goed dan voor lezen en luisteren, maar in de andere landen nemen de schrijfsresultaten een gelijkaardige duik. Ook het aanleren van grammatica krijgt minder aandacht dan bijvoorbeeld leren spreken en luisteren, en beduidend minder aandacht dan in andere landen zoals Nederland. Dat stemt dan weer overeen met de Vlaamse leerplannen, die leraren aanmoedigen om meer in te zetten op communicatieve vaardigheden. Mogelijk verklaart dit deels waarom de schrijftaken van de Vlaamse leerlingen duidelijk beter zijn op het vlak van communicatie dan wat vormcorrectheid betreft.

ICT in de les Engels
Hoewel relatief weinig Vlaamse scholen beschikken over multimedialokalen – slechts een vierde van de scholen, tegenover bijvoorbeeld de helft van de scholen in Nederland –, zijn de leraren Engels in Vlaanderen bij de koplopers wat het gebruik van ICT in hun lessen betreft. Enkel Nederlandse leraren Engels doen er nog vaker een beroep op. In Vlaamse scholen waar dit nog meer gebeurt dan in andere scholen, doen de leerlingen het echter niet beduidend beter. Het effectiever inzetten van ICT in de les Engels lijkt dus een aandachtspunt.

Nascholingen
Aan een gebrek aan nascholing lijkt de bovenstaande vaststelling alvast niet te liggen. Meer dan zes van de tien leraren Engels volgde recent nog een nascholing rond ICT in het talenonderwijs. Daarmee is ICT een van de populairste onderwerpen voor nascholing, samen met topics zoals evaluatie en actieonderzoek. Minder populaire onderwerpen zijn portfoliogebruik en CLIL, concepten die op het moment van de toetsafnames zelden in de Vlaamse lespraktijk aan bod kwamen.

Gebruik ERK
Ook het ERK is bij de minst populaire onderwerpen voor nascholing. Vlaanderen bevindt zich bovendien in een

groep van slechts drie landen waarin minder dan een vierde van de leraren over het ERK geleerd hebben tijdens hun opleiding tot leraar Engels. Het verbaast dan ook niet dat de Vlaamse leraren Engels (samen met hun collega's in Zweden) het ERK het minst van al inzetten in hun lespraktijk, bijvoorbeeld bij evaluaties, om over taalniveaus te communiceren met betrokkenen of als leidraad bij het ontwikkelen van cursusmateriaal. Dit staat in contrast met de situatie in Nederland, waar zes op tien leraren Engels in hun basisopleiding vertrouwd zijn gemaakt met het ERK en waar het ERK ook vaker gebruikt wordt. Een stijging in het gebruik van het ERK is wenselijk voor Vlaanderen. Zo kunnen leraren effectiever bijleren uit allerhande internationale bronnen.

Voertaal Engels
Terwijl Gille en Kordes (2013) aangaven dat het geringe gebruik van de doeltaal in de taallessen een uitdaging is voor Nederland, ligt de situatie in Vlaanderen helemaal anders. In de lessen Engels is de voertaal van de leraar doorgaans het Engels. Slechts in twee landen zeggen de leerlingen dat hun leraar de doeltaal nog wat vaker als voertaal gebruikt dan in Vlaanderen. Ook de leerlingen zelf spreken vaker Engels in hun les dan de leerlingen in de andere landen (behalve in Malta). Vlaamse leerlingen die minder vaak terugvallen op het Nederlands in de Engelse les, hebben een beduidend betere schrijfvaardigheid. Vlaanderen mag dus zeker volhouden in het 'doeltaal = voertaal'-principe.

Conclusie
Hoewel er nog aandachtspunten zijn in de lespraktijk, doen de Vlaamse leerlingen het erg goed voor het Engels. Het is nu aan vervolgonderzoek om aan te tonen of deze goede taalbeheersing nog verbeterd is door recente beleidsinitiatieven zoals de toelating om Engelse CLIL te organiseren, en om taalinitiatieven Engels aan te bieden in de kleuterklas. ■

LITERATUUR
Declercq, K., Denies, K., & Janssen, R. (2012). *Vlaamse vreemdetalenkennis in Europees perspectief: Balans van het ESLC-onderzoek*. Brussel: Vlaamse Overheid.
Denies, K., Declercq, K., Magnus, I., Arkens, T., Gielen, S., Heyvaert, L., Desmet, P., & Janssen, R. (2013). *Vreemdetalenkennis in Vlaanderen: Verdere verkenning van het ESLC-onderzoek*. Brussel: Vlaamse Overheid.
European Commission. (2012). *First European survey on language competences: Final report*. Brussel: Auteur.
Gille, E., & Kordes, J. (2013). Vaardigheid Engels en Duits van Nederlandse leerlingen in Europees perspectief. *Levende Talen Magazine*, 100(1), 22–27.

etalage

De Nederlandse uitgeverijen presenteren de afgelopen weken weer stapels literatuur. Het is vrijwel ondoenlijk om de hele waslijst in kaart te brengen. Om die reden volgt hieronder een selectie van de meest bruikbare en in het oog springende titels.

Twee weken voor zijn overlijden in oktober 2012 stuurde de Nederlandse schrijver **Bernlef** een manuscript naar zijn uitgeverij. Het bleek de allerlaatste roman te zijn die hij wist te voltooiën en die nu verschenen is onder de titel *Een onschuldig meisje* (Querido, 144 blz.). Centraal staat de veertienjarige Lucille, die in een klein dorp woont, een paar keer is blijven zitten en ouders heeft die voortdurend ruziemaken. Wanneer er een nieuwe, aardige leraar op school komt, grijpt ze haar kans om aandacht te krijgen. Ze probeert hem te verleiden en vertelt haar vriendinnen de wildste verhalen. De dorpelingen beschuldigen hem daarvoor al snel van seksueel misbruik. Is de leraar nog in staat zich te verdedigen?

Funny Girl (Atlas Contact, 368 blz.), de nieuwe roman van de Engelse auteur **Nick Hornby**, speelt zich af in het Engeland ten tijde van 'de swingende jaren zestig'. Het land is volledig in de

ban van de televisiecomedy, met name van die waarin Sophie Straw de hoofdrol speelt. Sophie is een voormalige schoonheidskoningin uit de provincie en wil maar één ding: de mensen aan het lachen maken. Achter de schermen hebben de cast en crew de tijd van hun leven. Tot het moment dat de grenzen tussen feit en fictie dreigen te vervagen, in deze veelal droogkomische roman.

Hoofdpersoon in de roman *Hoogvlakte* (De Arbeiderspers, 174 blz.) van **Naomi Rebekka Boekwijt** is de man Moser, die in het bezit is van een boerderij in het Zwitserse Feldi en een jonge Nederlandse vrouw in dienst heeft. Als de sneeuw in de bergen begint te smelten, dreigt de rivier Thur buiten haar oevers te treden. Geconfronteerd met het gevaar, laten de inwoners van Feldi vervolgens hun ware gezicht zien. Boekwijt publiceerde eerder de verhalenbundel *Pels*, die veel lof oogstte. *Hoogvlakte* is haar debuutroman.

In 1938 schreef de Italiaans-Amerikaanse schrijver **John Fante** zijn roman *Wacht tot het voorjaar*, *Bandini*, die nu in een nieuwe editie in Nederlandse vertaling is verschenen (Meulenhoff, 224 blz.). De hoofdpersonen in het boek zijn de jonge Arturo Bandini en zijn familieleden, die een hopeloos leven leiden in een stadje in Colorado. Arturo's vader, de Italiaanse immigrant Svevo Bandini, is voortdurend vervuld van grootse plannen, waar ver-

volgens niets van terecht komt. Een aangrijpende roman over een kleine groep ontheemden die op vreemde bodem proberen iets van het leven te maken.

De film over het leven van Michiel de Ruyter vormde voor **Alex van Galen** de opzet om een roman te schrijven over een van Neerlands meest bekende historische helden. Zijn *Michiel de Ruyter* (De Arbeiderspers, 268 blz.) begint aan het eind van de gouden eeuw, wanneer het diep verscheurde Nederland al vele jaren in een bittere oorlog verwickeld is met aartsrivaal Engeland. Ondanks de grote Engelse overmacht weet De Ruyter op zee een aantal spectaculaire overwinningen te behalen. Ondertussen probeert zijn vrouw Anna haar gezin te beschermen voor een dreigende burgeroorlog.

De Franse auteur **Patrick Modiano** schreef een indrukwekkend oeuvre, waarvoor hij vorig jaar de Nobelprijs voor de Literatuur kreeg. Om deze erkenning te vieren heeft uitgeverij Meulenhoff een aantal van zijn bekendste romans in een nieuwe editie op de Nederlandse markt gebracht: *De plaats van de ster*, *Dora Bruder* en *Villa Triste*. Het zijn stuk voor stuk meesterwerken, geschreven in een prachtige, sobere stijl. Ze verdienen het om door zo veel mogelijk mensen, jong en oud, te worden gelezen. ■

Jacob Moerman

